

Борзенко О.О.
д.е.н., професор, завідувачка сектору
міжнародних фінансових досліджень
Панфілова Т. О.
к.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень,
Державна установа «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

АСИМЕТРІЯ БОРГОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ

Глобальні потрясіння і кризи останніх років, які накладаються одна на одну, підвищують ризик гео економічної фрагментації та асиметрії глобального розвитку в багатьох сферах життєдіяльності людства. Зокрема кризова група ООН (The UN Global Crisis Response Group on Food, Energy, and Finance, GCRG) вважає, що каскадні кризи останніх років спровокували різке прискорення тенденції зростання державних боргів. Адже світовий державний борг зріс більш ніж у п'ять разів з 2000 року, випереджаючи зростання світового ВВП, який за той самий час зріс лише утричі. У 2022 році світовий державний борг, який включає внутрішній і зовнішній борг сектору державного управління, досяг рекордних 92 трлн дол. США [1]. Борг перетворюється на значний тягар для країн, що розвиваються, через обмежений доступ до фінансування, зростання вартості запозичень, девальвацію валюти та повільне зростання. На тлі зростання рівня державного боргу, вищих процентних ставок, уповільнення темпів зростання світової економіки та посилення геополітичної невизначеності, ризик державного боргу та надлишкового боргу в країнах, що розвиваються, залишатиметься високим у найближчі роки. Розгорнутий опис ситуації щодо регіональних аспектів боргового навантаження представлений в спеціальних доповідях ООН [2-4].

Зазначене підтверджується даними таблиці щодо регіональних відмінностей динаміки боргового навантаження. Для більшості груп країн пікове значення змінної фіксується у 2020 році. Для розвинутих країн в цілому, та країн G7 з 2024 року очікується зростання валового боргу як відсотка ВВП, імовірно через зростання показника для США. Аналогічно зростання показника з 2024 року очікується для країн, що розвиваються, в цілому, та відповідних груп країн регіону Азії та регіону Європи. Країнами,

які можуть надати імпульс нарощування боргу є Китай і, скоріш за все, Україна.

Таблиця

Динаміка валового боргу загального державного управління за групами країн, відсоток ВВП

Групи країн	2019	2020	2021	2022	2023*	2024*	2025*
Розвинуті економіки	104,0	122,9	117,4	112,5	112,4	113,6	114,96
Зона євро	83,5	96,6	94,9	90,9	89,8	88,98	87,9
Основні країни з розвинутою економікою (G7)	118,3	140,4	134,1	128,4	128,4	130,3	132,2
Інші країни з розвинутою економікою (за винятком G7 та зони євро)	43,3	50,3	50,7	48,7	49,2	49,2	49,1
Європейський Союз	79,2	91,6	89,5	85,3	84,4	83,6	82,6
АСЕАН-5	50,1	61,6	66,1	63,3	63,6	63,2	62,8
Ринки, що формуються, і країни, що розвиваються	55,1	64,8	64,3	64,6	67,5	69,8	72,2
Азія, що розвивається	58,9	68,8	70,3	73,7	77,6	81,0	84,4
Європа, що розвивається	29,1	37,7	35,2	33,3	37,8	38,7	39,3
Латинська Америка і Карибський басейн	67,9	76,8	71,6	69,4	68,2	68,9	69,7
Близький Схід і Центральна Азія	46,2	56,96	52,7	44,7	44,1	42,8	42,9
Африка на південь від Сахари	49,8	57,0	56,6	56,3	55,5	53,9	53,1

Джерело: База даних МВФ, квітень 2023 року

* - Прогноз

У країнах Європи та Центральної Азії, що розвиваються, пандемія COVID-19 призвела до різкого збільшення співвідношення державного боргу до ВВП на тлі збільшення витрат, спричинених пандемією, та зниження економічної активності. Між 2019 і 2020 роками середній коефіцієнт боргу зріс приблизно на 10 процентних пунктів. Виходячи з оцінок МВФ і за винятком України, середнє збільшення відношення державного боргу до ВВП між 2019 і 2022 роками становило 2,3%, при цьому 6 із 17 країн зафіксували зниження, залишаючи середнє значення близько 40%. За даними МВФ і Світового банку медіана співвідношення обслуговування зовнішнього боргу за державним і гарантованим державою боргом як відсоток державних

доходів становила близько 8,8% в 2022 році. Надмірна залежність від дорогого та/або ризикованого фінансування (через волатильність обмінного курсу) є джерелом вразливості в цьому регіоні. Нерозвинені внутрішні ринки капіталу призводять до вищих витрат на фінансування та залежності від зовнішніх запозичень.

Запобігання борговій кризі та справедливе й ефективне розв’язання криз суверенного боргу, коли вони виникають, давно викликають занепокоєння міжнародної спільноти. Прийнятність боргу розглядається як у Монтеррейському консенсусі Міжнародної конференції з фінансування розвитку (2002 р.), так і в Аддіс-Абебській програмі дій (2015 р.), в якій зазначено, що як боржники, так і кредитори поділяють відповідальність за запобігання та вирішення проблеми з непідйомною заборгованістю. Щоб запобігти виникненню боргових криз, принципи відповідального запозичення та кредитування виділяють три загальні сфери: відповідальне витрачання та управління боргом позичальниками; прозорість як боржників, так і кредиторів; належна обачність і посилене управління ризиками з боку кредиторів. Важливу роль у цій сфері відіграють агентства кредитного рейтингу та аналіз стійкості боргу МВФ/Світового банку, які надають інформацію та аналіз кредиторам. Як Монтеррейський консенсус, так і Аддіс-Абебська програма дій вимагають щоб врегулювання боргів було своєчасним, упорядкованим, ефективним, справедливим і проводилося сумлінно. Проте, реструктуризація часто є недостатньо глибокою, щоб уникнути повторних криз, і часто матеріалізується надто пізно, із затяжними кризами та високими соціальними витратами. Сучасний асиметричний борговий ландшафт лише посилив цю проблему.

У відповідь на останні кризи міжнародне співтовариство вжило заходів для покращення глобальної архітектури суверенного боргу – головним чином, через створення Спільної основи для врегулювання боргу за межами Ініціативи призупинення обслуговування боргу, в рамках якої Паризький клуб і двосторонні кредитори G20 домовилися вперше координувати та співпрацювати щодо врегулювання заборгованості. Однак ці кроки не дали бажаних результатів.

ООН має дорожню карту багатосторонніх дій для подолання глобального боргового тягара та досягнення сталого розвитку, яка зосереджена на трьох сферах діяльності: i) подолання високої вартості боргу та зростаючих ризиків боргової скрути, ii) масштабне збільшення доступного довгострокового фінансування для розвитку та iii) розширення фінансування на випадок потреб країн, які цього потребують [1].

Для України вкрай важливим є розуміння й поглиблений аналіз асиметричності регіонального боргового ландшафту задля розроблення й реалізації Стратегії управління державним боргом.

Література

1. A world of debt. A growing burden to global prosperity. UN Global Crisis Response Group. July 2023. 16 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osgmisc_2023d4_en.pdf
2. Addressing Public Debt Challenges to Effectively Pursue the Sdgs: Regional Perspectives. Policy Brief. April 2023. ESCAP/1-PB/34. 2023. 24 p. URL: <https://www.unescap.org/kp/2023/addressing-public-debt-regional-perspectives>
3. Economic and Social Survey of Asia and the Pacific 2023. Rethinking Public Debt for the Sustainable Development Goals. United Nations Publication. 2023. ST/ESCAP/3080. 164 p. URL: <https://www.unescap.org/kp/2023/economic-and-social-survey-asia-and-pacific-2023-rethinking-public-debt-sustainable>
4. Public debt and development distress in Latin America and the Caribbean. United Nations publication. LC/TS.2023/20. ECLAC. 2023. 55 p. URL: <https://www.cepal.org/en/publications/48910-public-debt-and-development-distress-latin-america-and-caribbean>

References

1. A world of debt. A growing burden to global prosperity. (July 2023). UN Global Crisis Response Group. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osgmisc_2023d4_en.pdf
2. Addressing Public Debt Challenges to Effectively Pursue the Sdgs: Regional Perspectives. Policy Brief.. (April 2023). ESCAP/1-PB/34. URL: <https://www.unescap.org/kp/2023/addressing-public-debt-regional-perspectives>
3. Economic and Social Survey of Asia and the Pacific 2023. Rethinking Public Debt for the Sustainable Development Goals. (2023). United Nations Publication. ST/ESCAP/3080. URL: <https://www.unescap.org/kp/2023/economic-and-social-survey-asia-and-pacific-2023-rethinking-public-debt-sustainable>
4. Public debt and development distress in Latin America and the Caribbean (2023). United Nations publication. LC/TS.2023/20. ECLAC. URL: <https://www.cepal.org/en/publications/48910-public-debt-and-development-distress-latin-america-and-caribbean>

Бондаревська К.В.

д.е.н., професор

Борисенко М.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні характеризується цілим рядом проблем та викликів та має кризовий характер. Російсько-українська війна, яка триває вже багато років, принесла на українські землі